

Sygn. akt II Ca 801/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 stycznia 2018 r.

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Leszek Filapek (spr.)
Sędziowie:	SSO Aleksandra Kłoda SSO Piotr Łakomiak
Protokolant:	sekr. sądowy Katarzyna Pająk

po rozpoznaniu w dniu 12 stycznia 2018 r. w Bielsku-Białej

na rozprawie

sprawy z powództwa R. C.

przeciwko J. K. (1), B. C., A. J. (1)

o uznanie za niegodnego dziedziczenia

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej

z dnia 15 września 2017 r. sygn. akt I C 652/16

1. **oddala apelację;**

2. **przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej na rzecz adwokata P. L. kwotę 1476 zł (jeden tysiąc czterysta siedemdziesiąt sześć złotych) w tym podatek VAT tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSO Aleksandra Kłoda SSO Leszek Filapek SSO Piotr Łakomiak

Sygn. akt II Ca 801/17

UZASADNIENIE

Powód R. C. domagał się uznania pozwanych za niegodnych dziedziczenia po zmarłej żonie powoda, a matce pozwanych – P. C.. Na uzasadnienie żądania powód podał, że swoim zachowaniem pozwani doprowadzili do śmierci swojej matki, przy czym osobą najbardziej odpowiedzialną za to jest pozwana J. K. (1), zaś za osobę najmniej odpowiedzialną należy uznać pozwanego A. C. (1). Następnie precyzując podstawę żądania powód wskazał, że pozwani

są niegodni dziedziczenia po zmarłej matce jest fakt, iż dopuścili się względem niej umyślnie ciężkiego przestępstwa polegającego na długotrwałym pozbawieniu jej wolności, co w efekcie doprowadziło do jej śmierci.

Pozwani B. C. i J. K. (1) domagali się oddalenia powództwa, przy czym pozwana J. K. (1) wniosła o zasądzenie od powoda na jej rzecz zwrotu kosztów procesu. Pozwani zgodnie wskazali, iż nie dopuścili się popełnienia na szkodę matki P. C. żadnego przestępstwa, a organa ścigania odmówiły wszczęcia postępowania z zawiadomienia powoda w przedmiocie możliwości popełnienia przez nich przestępstwa przeciwko spadkodawczyni. Nadto pozwana J. K. (1) podniosła, że przed notariuszem złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku po zmarłej matce, a co za tym idzie należy ją traktować jako osobę, która nie dożyła otwarcia spadku i wobec tego nie ma legitymacji do występowania w niniejszej sprawie. Podkreśliła, że od lat jest ciągnana przez powoda po sądach za to, że przejęła trud opieki nad matką. Zaznaczyła też, że spadek odrzuciła celem uniknięcia kolejnych spraw z udziałem powoda.

Pozwana A. J. (1) nie zajęła procesowego stanowiska w sprawie.

Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej wyrokiem z dnia 15.09.2017 r. (zaocznym w stosunku do pozwanej A. J. (1)) w sprawie I C 652/16 oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ten ustalił, że postanowieniem z dnia 10.09.2010 r. wydanym w sprawie o sygn. akt 4 Ds. 1135/10/BZ Komisariat III Policji w B., po rozpoznaniu zawiadomienia R. C., na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 kpk odmówił wszczęcia dochodzenia w sprawie zaistniałego w dniu 28.07.2010 r w B., w Szpitalu (...) przy ul. (...), pozbawienia wolności P. C., tj. o czyn z art. 189 § 1 kk – wobec

braku znamion czynu zabronionego. Z kolei postanowieniem z dnia 1.09.2012 r. w sprawie o sygn. akt I Kp – I – KR – 2349/12 na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 kpk odmówiono wszczęcia śledztwa w sprawie (z zawiadomienia R. C.) pozbawienia wolności P. C. w nieustalonym czasookresie, trwającym około 2 lat, ujawnionym w dniu 30.07.2012 roku, dokonany w B. przy ul. (...) przez J. K. (1), tj. o przestępstwo z art. 189 § 2 kk, wobec braku znamion czynu zabronionego. Następnie postanowieniem z dnia 28.03.2012 r. wydanym w sprawie KD – 538/12pl na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 kpk umorzono dochodzenie w sprawie narażenia P. C., w okresie 25 – 26 czerwca 2010 roku w B., w mieszkaniu nr (...) przy ul. (...), na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, przez wskazanego sprawcę, na którym spoczywał obowiązek opieki nad wyżej wymienioną, wskutek nieudzielenia jej pomocy w postaci wezwania karetki pogotowia, tj. o czyn z art. 160 § 2 kk, wobec braku znamion czynu zabronionego oraz w sprawie słownej groźby pozbawienia życia w dniu 19 października 2011 roku w B., na terenie budynku Sądu Rejonowego, na szkodę J. K. (1), przez wskazanego sprawcę, gdzie groźba wzbudziła obawę jej spełnienia u pokrzywdzonej, tj. o czyn z art. 190 § 1 kk, wobec braku znamion czynu zabronionego. Kolejnym postanowieniem z dnia 25.03.2013 r. wydanym w sprawie o sygn. akt 2 Ds – 104/13/AK umorzono postępowanie w sprawie (z zawiadomienia J. K. (1)) znęcania się nad P. C., przez jej męża R. C., w okresie od stycznia 2005 roku do czerwca 2010 roku w B. przy ul. (...), a następnie przy ul. (...) – wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa z art. 207 § 1 kk. Następnie postanowieniem z dnia 29.03.2013 r. wydanym w sprawie o sygn. akt I Kp – I – KR – 881/13, na podstawie na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 kpk odmówiono wszczęcia śledztwa w sprawie (z zawiadomienia R. C.) pozbawienia wolności P. C. w okresie pomiędzy lutym a marcem 2013 roku, dokonany w nieustalonym miejscu, ze skutkiem przestępnym w B., tj. o przestępstwo z art. 189 § 2 kk, z uwagi na to, że czynu nie popełniono. Wreszcie postanowieniem z dnia 20.04.2015 r. wydanym w sprawie o sygn. akt KR – D – 1737/15 na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 kpk umorzono śledztwo w sprawie (z zawiadomienia R. C.) w przedmiocie zaistniałego w okresie od grudnia 2013 roku do 26 kwietnia 2014 roku w B., narażenia P. C. na bezpośrednie niebezpieczeństwo wystąpienia ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, poprzez nieprawidłowe sprawowanie nad nią opieki, tj.

o przestępstwo z art. 160 § 2 kk, wobec braku znamion czynu zabronionego. Postanowieniem z dnia 16.09.2015 roku w sprawie o sygn. akt III Kp 396/15 Sąd Rejonowy w Bielsku – Białej utrzymał w mocy zaskarżone przez R. C. to postanowienie. Sąd ustalił też, że w dniu 5.05.2014 r. pozwany B. C. złożył wniosek o stwierdzenia nabycia spadku po zmarłej w dniu 26 kwietnia 2014 roku P. C.. Jako uczestników wskazał R. C., A. C. (1), A. C. (2) i J. C.. Sprawa została zarejestrowana przez Sąd Rejonowy w Bielsku – Białej pod sygn. akt II Ns 1188/14. Pismami z dnia 25.10.2014 r. i dnia 2.12.2014 r. A. C. (1) złożył oświadczenie, że odrzuca spadek po matce. Sprawa została zarejestrowana pod

sygn. akt II Ns 2747/14 Sądu Rejonowego w Bielsku – Białej. Oświadczenie takie złożyły również dzieci A. C. (1), tj. Z. C. i S. C.. Z kolei w dniu 22.10.2014 roku pozwana J. K. (1) złożyła przez notariuszem Janem Grochowiczem w B. oświadczenie o odrzuceniu przypadającego jej z mocy ustawy spadku po swojej matce P. C., zmarłej w dniu 26 kwietnia 2014 roku. W dniu 13.04.2015 roku A. J. (2) i J. K. (2) (córki pozwanej J. K. (1)) złożyły przez notariuszem Ryszardem Ruśkowskim w B. oświadczenie o odrzuceniu w całości przypadającego im spadku po swojej babce P. C., zmarłej w dniu 26 kwietnia 2014 roku.

Na podstawie powyższych ustaleń Sąd Rejonowy doszedł do przekonania o niezasadności powództwa. Wskazał sąd, iż ustawowe przesłanki uznania danego spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia zawiera przepis art. 928 § 1 kc. Powód wskazał, iż domaga się uznania pozwanych za niegodnych dziedziczenia po spadkodawczyni P. C. na podstawie wskazanej w art. 928 § 1 pkt 1 kc tj. twierdził, iż pozwani dopuścili się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy. Okoliczność tę zatem winien był dowodowo wykazać, czemu nie podolał. Powód w żaden sposób nie wykazał, by w istocie pozwani mieli się względem P. C. dopuścić jakiegokolwiek przestępstwa, a tym bardziej, by możliwe było określenie go ciężkim. Przy tym ze sformułowania przepisu art. 928 § 1 pkt 1 kc wynika, że co do zasady sąd cywilny nie jest uprawniony do dokonania samodzielnej oceny, czy konkretne zachowanie spadkobiercy stanowi przestępstwo. W związku z tym decydujące i konieczne byłoby uprzednie prawomocne skazanie pozwanych przez sąd karny za popełnienie przestępstwa na szkodę spadkodawcy, i to o charakterze umyślnym. Tymczasem pozwani za takie przestępstwo nigdy nie zostali prawomocnie skazani. Niezależnie od powyższego w stosunku do pozwanej J. K. (1) powództwo podlegało oddaleniu również ze względu na brak legitymacji procesowej biernej po jej stronie. Podkreślił sąd, że uznana za niegodną dziedziczenia może być bowiem tylko osoba, która otrzymuje korzyść majątkową ze spadku – czyli spadkobierca ustawowy i testamentowy, zapisobierca oraz osoba uprawniona (beneficjent) z tytułu polecenia. Może być uznany za niegodnego dziedziczenia także uprawniony do zachowku, gdyż jego uprawnienie opiera się na potencjalnym powołaniu go do dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy. Tymczasem z ustaleń sprawy wynika, iż pozwana J. K. (1) odrzuciła spadek po zmarłej matce i z mocy przepisu art. 1020 kc, zgodnie z którym spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku, utraciła również prawo do zachowku po niej. Nie ma zatem legitymacji procesowej biernej, będącej rodzajem uprawnienia wpływającego z konkretnego stosunku opartego na normach prawa materialnego.

O kosztach procesu orzekł Sąd Rejonowy na podstawie art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze.

W apelacji od powyższego wyroku powód R. C. domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa oraz uznania pozwanych za niegodnych dziedziczenia po zmarłej P. C. podnosząc przeciwko skarżonemu orzeczeniu zarzuty:

1. naruszenia przepisów prawa materialnego, a to art. 5 kc poprzez jego niezastosowanie i brak uznania, że zachowania pozwanych wskazane w treści korespondencji powoda w sprawie są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a jako takie uzasadniają roszczenie powoda;
2. naruszenie przepisów postępowania, a to art. 299 kpc polegające na pominięciu dowodu z przesłuchania powoda w charakterze strony w sytuacji, gdy w sprawie pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy z uwagi na samowolne opuszczenie przez powoda Sali rozpraw w dniu 1.02.2017 r., podczas gdy czynności tej można było dokonać podczas kolejnego terminu posiedzenia sądu w dniu 15.09.2017 r.;
3. naruszenie przepisów postępowania, a to art. 233 kpc polegające na dowolnej a nie swobodnej ocenie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, skutkującej przyjęciem, iż zachowania pozwanych wskazane w treści korespondencji powoda w sprawie nie wypełniają przesłanek określonych w art. 928 § 1 kc.

Nadto powód wnosił o przeprowadzenie w postępowaniu apelacyjnym dowodu z przesłuchania powoda w charakterze strony na okoliczność istnienia przesłanek określonych w art. 928 § 1 kc.

Uzasadniając zarzuty i wnioski apelacji powód wskazał, iż sąd I instancji nie dokonał oceny zachowania powodów względem spadkodawczyni w kontekście zgodności z zasadami współżycia społecznego, tymczasem stosowanie art. 5

kc nie jest wyłączone w sprawach o uznanie spadkobierców za niegodnych dziedziczenia. Tymczasem powodowi znane są fakty zachowań pozwanych sprzecznych z tymi zasadami polegające na utrudnianiu przez pozwanych powodowi kontaktu z żoną. Okoliczność ta, którą poza dowodem z korespondencji powoda miała być dowodowo wykazana dowodem z przesłuchania powoda w charakterze strony, tymczasem dowód ten sąd pominął albowiem powód opuścił salę rozpraw na terminie rozprawy wyznaczonym na przeprowadzenie tego dowodu. Podkreślenia jednak wymaga, iż powód wnosił wówczas (przed przystąpieniem do przeprowadzenia dowodu) o odroczenie rozprawy wskazując, iż z uwagi na stan zdrowia nie jest w stanie złożyć w tym dniu zeznań. Nawet przy przyjęciu, iż nie dawało to podstawy do samowolnego opuszczenia Sali rozpraw istniała przecież możliwość ponowienia próby przeprowadzenia dowodu z zeznań powoda na kolejnym terminie rozprawy. Naruszenie przez sąd zasad procedury w tym zakresie uniemożliwiło powodowi dowodowe wykazanie sprzecznego z zasadami współżycia społecznego zachowań pozwanych, co skutkowało wadliwą oceną sądu I instancji zasadności powództwa. Brak ustaleń co do tych okoliczności skutkowało zatem wadliwym uznaniem przez sąd, iż powód nie wykazał swych twierdzeń o zaistnieniu przesłanek do uznania pozwanych za niegodnych dziedziczenia. Skutkowało to w konsekwencji brakiem oceny, że sprzeczne z zasadami współżycia społecznego zachowania pozwanych czynią niezasadnym dziedziczenie pozwanych po zmarłej ich matce, a żonie powoda.

Rozpoznając apelację powoda Sąd Okręgowy zważył co następuje.

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Nieuzasadniony jest zarzut apelującego dotyczący naruszenia art. 299 kpc, poprzez pominięcie przez sąd I instancji przeprowadzenia dowodu z przesłuchania powoda w charakterze strony. Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku szczegółowo wyjaśnił przyczyny dla których dowód ten, pomimo dopuszczenia go w sprawie, nie został przeprowadzony. Przytoczonych przez sąd faktów, z których wynika, że powód opuścił salę rozpraw podczas posiedzenia wyznaczonego na przeprowadzenie tego dowodu, apelacja nie podważa. Wskazuje jedynie, iż powód przed opuszczeniem sali rozpraw miał podstawę do wnioskowania o odroczenie rozprawy i takowy wniosek złożył oraz, iż próbę ponowienia przeprowadzenia tego dowodu sąd mógł podjąć na kolejnej, ostatniej rozprawie. Argumentacja ta nie zasługuje na uwzględnienie. Odroczenie rozprawy następuje w przypadkach wskazanych w art. 214 § 1 kpc, także w sytuacji, gdy zachodzi konieczność dalszego prowadzenia postępowania dowodowego względnie jeśli zachodzi konieczność rozpoznania wniesionych w sprawie zażaleń czy innych wniosków powodujących odroczenie rozprawy. Żadna z tych okoliczności w sprawie nie zachodziła. Powód domagając się odroczenia rozprawy wyznaczonej w celu przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron powoływał się na swe złe samopoczucie i okoliczność, iż „jego umysł nie jest zdolny do mówienia” (k. 343). Stan zdrowia usprawiedliwiający nieobecność na rozprawie albo niezdolność do uczestniczenia w niej w świetle art. 214¹ § 1 kpc wymaga wykazania zaświadczeniem wystawionym przez lekarza sądowego. Takowego powód na rozprawie w dniu 1.02.2017 r. nie przedstawił. Nie przedstawił go też w terminie późniejszym, co uzasadniałoby ewentualny wniosek o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania powoda na kolejnym terminie rozprawy. Nota bene na kolejnym terminie rozprawy powód nie domagał się przeprowadzenia dowodu z jego przesłuchania, wskazał, iż nie wnosi o uzupełnienie postępowania dowodowego (k. 380). Niezasadnie zatem argumentuje skarżący, iż istniały podstawy do odroczenia rozprawy w dniu 1.02.2017 r. oraz podstawa do podjęcia ponownej próby na rozprawie w dniu 15.09.2017 r. przesłuchania powoda. Twierdzenia o złym stanie zdrowia powoda uniemożliwiającym mu złożenie zeznań na rozprawie w dniu 1.02.2017 r. pozostają przy tym twierdzeniami gołosłownymi. Przypomnieć w tym miejscu wypada, iż przepis art. 302 § 1 kpc pozwala sądowi pominąć dowód z przesłuchania stron m.in. w sytuacji, gdy strona odmówi zeznań. Strona, która nie stawia się na rozprawie lub odmawia składania zeznań, podejmuje ryzyko, że zastosowanie znajdzie przepis art. 302 § 1 kpc (vide: wyrok SA w Krakowie z 11.06.2014 – I ACa 499/14 – niepubl.). Sąd drugiej instancji może także pominąć dowód z przesłuchania strony, jeżeli został on dopuszczony w pierwszej instancji, a strona przez własne niestawiennictwo lub odmowę zeznań uniemożliwiła jego przeprowadzenie. Późniejsza zmiana decyzji co do chęci składania zeznań w sytuacji, w której strona wcześniej zrezygnowała z dokonania tej czynności procesowej, nie tworzy obowiązku sądu, polegającego na swoistym uzupełnieniu postępowania o przesłuchanie tej strony (vide: wyrok SN z 9.12.1998 – I PKN 505/98 – OSNP

2000/3/110). Z powyższych względów zarzut naruszenia art. 299 kpc uznać należy za nieuzasadniony, a wniosek powoda o przesłuchanie go w postępowaniu apelacyjnym Sąd Okręgowy – po myśli art. 381 kpc – pominął.

Także i zarzut wadliwej oceny dowodów i naruszenia art. 233 § 1 kpc (sytuacja przewidziana w § 2 tego artykułu w sprawie nie miała miejsca) nie można uznać za usprawiedliwiony. Przepis art. 233 § 1 kpc statuuje tzw. zasadę swobodnej oceny dowodów i wskazuje, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego. Braku oceny wszechstronnej, a więc uwzględniającej całość zgromadzonego materiału dowodowego apelujący sądowi meriti nie zarzuca. Przyjmuje się, że ramy swobodnej oceny dowodów muszą być określone wymaganiami prawa procesowego, doświadczenia życiowego, regułami logicznego myślenia oraz pewnego poziomu świadomości prawnej, według których sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i wając ich moc oraz wiarygodność, odnosi je do pozostałego materiału dowodowego (vide: uzasadnienie wyroku SN z 20.03.1980 - II URN 175/79, OSNC 1980/10/200; uzasadnienie wyroku SN z 10.06.1999 - II UKN 685/98, OSNAPiUS 2000/17/ 655; uzasadnienie postanowienia SN z 15.02.2000 - III CKN 1049/99; uzasadnienie wyroku SN z 16.05.2000 - IV CKN 1097/00; uzasadnienie wyroku SN z 29.09.2000 - V CKN 94/00; uzasadnienie wyroku SN z 15.11.2000 - IV CKN 1383/00 – niepubl.; wyrok SN z 19.06.2001 - II UKN 423/00, OSNP 2003/5/137; uzasadnienie wyroku SN z 14.03.2002 - IV CKN 859/00; uzasadnienie postanowienia SN z 16.05.2002 - IV CKN 1050/00; uzasadnienie wyroku SN z 27.09.2002 - II CKN 817/00; uzasadnienie wyroku SN z 27.09.2002 - IV CKN 1316/00 – niepubl.). Aby skutecznie podważyć dokonaną przez sąd ocenę dowodów należy wykazać jurystycznymi argumentami, iż ocena ta urąga zasadom logicznego rozumowania albo doświadczenia życiowego względnie nie jest wszechstronna w powyżej naprowadzonym znaczeniu. Nie jest wystarczające przekonanie skarżącego o odmiennej wadze (doniosłości) poszczególnych dowodów i przedstawienie odmiennej oceny, nawet jeśli dokonana przez skarżącego ocena dowodów również nie uchybiała zasadom logiki i doświadczenia życiowego. Tylko bowiem wykazanie, że ocena dowodów dokonana przez sąd jest rażąco wadliwa i sprzeczna z zasadami logiki i doświadczenia życiowego uzasadnia uznanie, iż ocena dokonana przez sąd wykracza poza ramy określone dyspozycją art. 233 § 1 kpc (vide: wyrok SN z 6.11.1998 – III CKN 4/98 – PiM 1999/3/136 oraz wyroki SA w Poznaniu: z 25.01.2006 – I ACa 772/05, z 21.03.2006 – I ACa 1116/05 i z 27.04.2006 – I ACa 1303/05 – niepubl.). Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, iż Sąd Rejonowy uznał wszystkie przeprowadzone w sprawie dowody za wiarygodne i posiadające moc dowodową albowiem nie wskazał, którym dowodom walorów tych odmówił, co w świetle art. 328 § 2 kpc jest obligatoryjne. Stawiając zarzut wadliwej oceny dowodów w istocie apelacja tej oceny sądu nie kwestionuje, nie wskazuje

bowiem, że niektóre dowody na walor wiarygodności i mocy dowodowej nie zasługują i w tym zakresie zostały ocenione wadliwie. Wreszcie skuteczne postawienie zarzutu naruszenia przy ocenie dowodów przepisu art. 233 § 1 kpc wymaga wskazania, jakie konkretnie dowody mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy sąd uznał za wiarygodne i posiadające moc dowodową mimo, że na walor ten nie zasługiwały albo które konkretnie dowody wadliwie sąd uznał za niewiarygodne i pozbawione mocy dowodowej (vide: wyrok SN z 18.01.2002 – I CKN 132/01 – niepubl.). Apelacja zaś podnosząc zarzut naruszenia art. 233 § 1 kpc przy ocenie dowodów nie wskazuje ocenę których konkretnie dowodów kwestionuje. Już z tego powodu podniesiony zarzut jest nieuzasadniony. Ponadto kwestionowanie oceny dowodów prowadzi z reguły do podważenia ustaleń faktycznych sprawy bowiem ocena ta ma bezpośredni wpływ na dokonywane przez sąd ustalenia okoliczności faktycznych sprawy. Tymczasem apelacja nie podnosi zarzutu wadliwych ustaleń faktycznych sprawy ani też żadnego z tych ustaleń nie kwestionuje. Uznać zatem należy, że ustalenia te na obecnym etapie postępowania stały się bezsporne, gdyż także i pozwani w toku postępowania apelacyjnego ich nie kwestionowali, a ponieważ ustalenia te pozostają także w zgodzie z treścią dowodów, na podstawie których sąd meriti ustalenia te poczynił, sąd odwoławczy ustalenia sądu I instancji w całości podziela i uznaje za własne. Apelacja natomiast kwestionuje w istocie brak innych jeszcze – w ocenie skarżącego – istotnych dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy ustaleń okoliczności faktycznych, wiaząc ten zarzut z zarzutem naruszenia art. 5 kc w wyniku niedokonania oceny zachowań pozwanych względem spadkodawczyni mających charakter sprzecznych z zasadami współżycia społecznego. I ten zarzut uznać należy za chybiony. Podkreślenia wymaga, iż ustawowe, materialnoprawne przesłanki uznania przez sąd danej osoby za niegodną dziedziczenia zawiera przepis art. 928 § 1 kc. Przy tym przepis ten zawiera zamknięty katalog takowych przesłanek. Wśród ustawowych przesłanek uznania za niegodnego

dziedziczenia ustawodawca nie zdecydował się zawrzeć przesłanki zachowania spadkobiercy względem spadkodawcy sprzecznego z zasadami współżycia społecznego. Oznacza to, iż nawet poczynienie ustaleń faktycznych odnośnie ewentualnych zachowań pozwanych względem ich matki P. C. tego rodzaju, iż pozwalałyby na ocenę, iż naruszały zasady współżycia społecznego, nie dawałoby podstawy do uznania powództwa za usprawiedliwione. Przeprowadzenie zatem dowodów na ustalenie ewentualnych zachowań pozwanych względem ich matki o charakterze sprecznych z powszechnie obowiązującymi normami moralnymi i zasadami współżycia społecznego byłoby zbędne, gdyż nie dotyczyłoby to okoliczności istotnych dla

prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy. Dowody zgłoszone na ustalenie takich okoliczności, w tym ponowiony w postępowaniu apelacyjnym dowód z przesłuchania powoda podlega oddaleniu na podstawie art. 227 kpc, który to przepis uprawnia sąd do selekcji dowodów i ma zapobiegać prowadzeniu postępowania dowodowego na ustalenie okoliczności dla rozstrzygnięcia sprawy nieistotnych. Odnosząc się przy tym do twierdzeń apelacji, iż przepis art. 5 kc ma także zastosowanie w sprawach o uznanie spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia podkreślić należy, że przepis ten nie może stanowić materialnoprawnej podstawy powództwa lecz ma on w sprawie zastosowanie jedynie w tym zakresie, że sąd władny jest dokonać oceny, czy wystąpienie przez powoda z takowym roszczeniem nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego powoda, które z tego powodu podlegałoby oddaleniu. W niniejszej sprawie taka ocena jest przy tym zbędna, jako że powództwo podlega oddaleniu z uwagi na niewykazanie okoliczności stanowiących materialnoprawne przesłanki uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia.

Przechodząc zatem do analizy zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego tj. art. 928 § 1 kc oraz dokonując z urzędu ponownej subsumcji ustaleń faktycznych sprawy pod obowiązujący stan prawny wskazać na wstępie należy, iż przepis powyższy stanowi materialnoprawną podstawę prawną roszczenia zawierając ustawowe przesłanki uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia. W myśl tego przepisu spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli: dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy albo podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności, albo też umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego. W podstawie faktycznej powództwa powód wskazał na pierwszą z wymienionych wyżej ustawowych przesłanek uznania spadkobierców zmarłej P. C. (pozwanych) za niegodnego dziedziczenia po niej. Zbędnym jest zatem dokonanie rozważań, czy nie zachodzą pozostałe ustawowe przesłanki do uznania pozwanych za niegodnych dziedziczenia. Skoro zatem powód w podstawie faktycznej powództwa twierdził, iż pozwani dopuścili się przestępstwa względem spadkodawczyni, stosownie do art. 6 kc winien okoliczność tę dowodowo wykazać. Przy tym należy wskazać, iż katalog ciężkich umyślnych przestępstw, których popełnienie może prowadzić do uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia, nie jest ograniczony do przestępstw przeciwko osobie spadkodawcy, rodzinie i opiece (vide: wyrok SN z 9.01.2014 – V CSK 109/13 – niepubl.). Obowiązkiem dowodowym powoda było zatem wykazanie popełnienia przez pozwanych jakiegokolwiek przestępstwa przeciwko spadkodawczyni by sąd mógł ewentualnie dokonać oceny, czy przestępstwo takie ma charakter ciężkiego w rozumieniu analizowanego przepisu. Zaznaczyć należy, że w przepisie art. 928 § 1 pkt 1 kc chodzi o przestępstwo w rozumieniu przepisów kodeksu karnego (vide: wyrok SN z 23.03.2016 – III CSK 80/15 – OSNC 2017/2/25), zaś dopuszczenie się przez spadkobiercę przestępstwa na szkodę pokrzywdzonego w rozumieniu art. 928 § 1 pkt 1 kc obejmuje także ewentualnie usiłowanie jego popełnienia czy podżeganie do jego popełnienia (vide: wyrok SA w Krakowie z 31.03.2016 – I ACa 1721/15 – niepubl.). Wykazanie popełnienia przestępstwa może zasadniczo polegać na wykazaniu istnienia prawomocnego wyroku karnego stwierdzającego popełnienie przez spadkobiercę przestępstwa przeciwko spadkodawcy. Sąd cywilny bowiem zasadniczo nie jest władny ocenić, czy określone zachowanie sprawcy czynu ma charakter przestępczy oraz czy został popełniony z winy umyślnej. Takie kompetencje przysługują wyłącznie sądowi karnemu. Przy tym sąd cywilny z mocy art. 11 kpc związany byłby ustaleniem prawomocnego wyroku sądu karnego co do faktu popełnienia przestępstwa i jego umyślności. Sąd cywilny jedynie wyjątkowo miałby podstawę do samodzielnego ustalenia i oceny czy określone zachowanie spadkobiercy stanowi przestępstwo popełnione na szkodę spadkodawcy, a to w sytuacji, gdy z uwagi na tzw. negatywne przesłanki procesowe sąd karny nie może wydać skazującego wyroku (vide: „Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI – Spadki” pod red. J. Gudowskiego, Wyd. „Wolters Kluwer” 2017, teza 14 do art. 928 i powołane tamże judykaty). Natomiast sąd cywilny samodzielnie ocenia czy ewentualnie popełnione przez spadkobiercę przestępstwo można

zakwalifikować do przestępstw ciężkich w rozumieniu tego przepisu. Przenosząc te rozważania na grunt niniejszej sprawy wskazać należy, że powód nie wykazał faktu popełnienia przez któregokolwiek z pozwanych przestępstwa, o jakim mowa w komentowanym przepisie. Z ustaleń sprawy wynika, iż powód kilkakrotnie składał organom ścigania zawiadomienia o popełnieniu przez pozwanych takowych przestępstw na szkodę spadkodawczyni lecz spotykał się z odmową wszczęcia postępowania lub jego umorzeniem, wobec niestwierdzenia w zachowaniu pozwanych cech przestępstwa. Z tego powodu zatem wobec niewykazania twierdzeń faktycznych pozwu i okoliczności dających podstawę do oceny wystąpienia przesłanek z art. 928 § 1 kc powództwo zasługiwało na oddalenie. Podkreślenia przy tym wymaga, iż w przepisie tym wyliczono wyczerpująco okoliczności, które stanowią podstawę uznania za niegodnego. Należy zdecydowanie odrzucić możliwość stosowania instytucji niegodności w odniesieniu do stanów faktycznych niemieszczących się w dyspozycji powyższego przepisu. Akcentowana zatem w apelacji okoliczność, iż pozwani zachowywali się wobec spadkodawczyni w sposób niezgodny z zasadami współzycia społecznego nie uzasadnia uwzględnienia powództwa. Nawet bowiem wysoce naganne ale nie przestępne zachowanie spadkobiercy względem spadkodawcy nie uzasadnia uznania go za niegodnego dziedziczenia (vide: wyrok SN z 10.12.1999 - II CKN 627/98 – niepubl.; patrz także orz. SN z 3.11.1955 - III CR 999/55 - OSNCK 1956/2/52, które zachowało aktualność na gruncie obowiązującego obecnie stanu prawnego). Podzielić należy także pogląd Sądu Rejonowego, iż wobec odrzucenia spadku po spadkodawczyni przez pozwaną J. K. (1) pozwana ta nie ma legitymacji biernej w procesie, co również uzasadnia oddalenie wobec niej powództwa. Spadkobierca, który spadek odrzucił zostaje wyłączony z dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 1020 kc), traci przy tym także uprawnienie do zachowku. Żądanie uznania go za niegodnego dziedziczenia jest zatem wobec takiego spadkobiercy bezprzedmiotowe.

Kierując się powyższymi wywodami Sąd Okręgowy – po myśli art. 385 kpc – orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego w zakresie obejmującym koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej powodowi z urzędu orzeczono po myśli art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze, zaś w zakresie ustalenia ich wysokości – po myśli § 4 ust. 1 i 3, § 8 pkt 5 oraz § 16 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3.10.2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1714 ze zm.). W pozostałym zakresie rozliczenia kosztów tego postępowania pomiędzy stronami nie orzeczono z braku konieczności ich likwidacji.

SSO Aleksandra Kłoda SSO Leszek Filapek SSO Piotr Łakomiak

s.ref. I instancji: SSR B. P.